

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग चार-ब

वर्ष ५, अंक ८६ (२)

सोमवार, जुलै १, २०१९/आषाढ १०, शके १९४१

[पृष्ठे ३४, किंमत : रुपये ९.००]

असाधारण क्रमांक २०४

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र शासनाने महाराष्ट्र अधिनियमांन्वये तयार केलेले
(भाग एक, एक-अ आणि एक-ल यांमध्ये प्रसिद्ध केलेले नियम व आदेश यांव्यतिरिक्त) नियम व आदेश.

नगर विकास विभाग

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२, दिनांक १ जुलै २०१९.

अधिसूचना

महाराष्ट्र शासनाच्या महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९.

क्रमांक एसडब्ल्यूएम-२०१८/सी.आर १२६(१)/नवि-३४.—ज्याअर्थी, महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९
द्वानंतर सदर अधिनियम असा उल्लेख केला आहे) मधील कलम ४५० (अ) अन्वये प्राप्त अधिकाराच्या अनुषंगाने नगर
विकास विभागाची दिनांक १९ डिसेंबर २०१८ रोजीची शासन अधिसूचना क्रमांक एसडब्ल्यूएम/२०१८/सीआर १२६(१)/नवि-३४,
महाराष्ट्र शासनाच्या दिनांक १९ डिसेंबर २०१८ रोजीच्या राजपत्रात प्रसिद्ध करण्यात आली आहे. महाराष्ट्र शासनाने, सदर
उपविधीची राज्यातील महानगरपालिकांमध्ये अंमलबजावणी करण्याच्या प्रस्तावावर सदर अधिसूचना महाराष्ट्र शासनाच्या
जपत्रात प्रसिद्ध केल्याच्या दिनांकापासून १५ दिवसांचे आत आक्षेप व सूचना मागविल्या होत्या ;

आणि, ज्याअर्थी, सदर अधिसूचनाच्या अनुषंगाने नमूद कालावधीमध्ये शासनाला एक आक्षेप व सूचना प्राप्त झाली आहे.

त्याअर्थी, सदर आक्षेप व सूचनांचा विचार केल्यावर महाराष्ट्र शासन सदर उपविधींना अंतिम स्वरूप देत असून सदर
अधिनियमाच्या कलम ४५० (अ) अन्वये प्राप्त व ह्या बाबतीत प्राप्त अन्य अधिकारांच्या अनुषंगाने महाराष्ट्र शासन महाराष्ट्र
ज्यातील महानगरपालिकांमध्ये सदर उपविधीची अंमलबजावणी करण्याचे निर्देश देत आहे.

१. थोडक्यात नाव व सुरुवात :—

(१) तशी बाब असेल त्यानुसार, सदर उपविधी " महानगरपालिकांसाठी घनकचरा (व्यवस्थापन व हाताळणी), स्वच्छता व
सागव्य उपविधी " म्हणून ओळखले जातील व ते सदर अधिसूचनेच्या दिनांकापासून अमलात येतील.

(२) महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम व घनकचरा व्यवस्थापन नियम २०१६ मध्ये दुरुस्ती होईपर्यंत सदर उपविधी अमलात राहतील व अशा दुरुस्तीची रीतसर सूचना महाराष्ट्र राज्यातील स्थानिक वर्तमानपत्रातून प्रसिद्ध करावी लागेल.

२. व्याप्ती :—सदर उपविधी हे महाराष्ट्र राज्यामधील सर्व महानगरपालिकांना व त्यांच्या हद्दीमधील सर्व सार्वजनिक स्थळांना, घनकचरा निर्माण करणाऱ्या सर्व घटकांना, व कोणत्याही व्यक्तीच्या मालकीच्या किंवा त्यांच्या ताब्यातील आवाराला लागू राहिल.

३. सदर उपविधीसोबत जोडलेल्या अनुसूचीतील खालील शब्दांना निम्नलिखित व्याख्येप्रमाणे अर्थ असेल :--

३.१ "अंगण/आवार/जागा म्हणजे कोणत्याही मालमतेच्या पुढे किंवा कोणत्याही वाजूच्या लगत रस्त्यापर्यंत, पदपथ, वाहिनी, नाला, भूखंड असलेली जागा ;

३.२ "वायुजीवी पद्धतीने कचऱ्याचे खत तयार करणे" म्हणजे प्राणवायूचा वापर करून सेंद्रिय पदार्थांचे सूक्ष्मज्वीय विघटन समाविष्ट असणारी नियंत्रित प्रक्रिया ;

३.३ "अभिकरण/अभिकर्ता" म्हणजे रस्ते झाडणे, कचरा गोळा करणे, शुल्क/दंड वसूल करणे व अन्य अशा सुपूर्त केलेल्या कर्तव्यांचे किंवा कार्यांचे निर्वाहन करण्यासाठी महानगरपालिकेने नियुक्त किंवा प्राधिकृत केलेली संस्था / व्यक्ती. ;

३.४ "अवायुजीवी पचन " म्हणजे प्राणवायूचा वापर न करता सेंद्रिय पदार्थांचे सूक्ष्मज्वीय विघटन समाविष्ट असणारी नियंत्रित प्रक्रिया;

३.५ "प्राधिकृतता " म्हणजे जशी बाब असेल त्यानुसार राज्य प्रदूषण नियंत्रण मंडळ किंवा प्रदूषण नियंत्रण समिती यांनी घनकचऱ्यावर प्रक्रिया करून त्याची विल्हेवाट लावण्यासाठी जबाबदार, सुविधेच्या प्रचालकाला किंवा स्थानीय नागरी प्राधिकरणाला किंवा अन्य अभिकरणाला दिलेली परवानगी ;

३.६ "जैवअपघटनिय कचरा" म्हणजे सूक्ष्म जिवाणूकडून साध्या स्थिर संयुगामध्ये विघटन करता येणारे कोणतेही सेंद्रिय साहित्य ; उदाहरणार्थ झाडे व प्राणिज उत्पन्न कचरा, स्वयंपाकघरातील कचरा, अन्न व फुलांचा कचरा, पानांचा कचरा, बागेतील कचरा, प्राण्यांचे शेंण, मासे/मांस यांचा कचरा, व सूक्ष्म जीवाणूकडून विघटन/अवक्रमित होणारे इतर कोणतेही साहित्य ;

३.७ "जैववैद्यकीय कचरा" म्हणजे मनुष्य, किंवा प्राणी यांचे रोगनिदान, उपचार किंवा लसीकरण ह्यामधून किंवा त्याच्याशी संबंधित कोणत्याही संशोधन प्रक्रियेतून किंवा उत्पादनातून किंवा जीवशास्त्रीय चाचण्यामधून व उपविधीच्या अनुसूची -४ मधील नमूद वर्गावारीतून निर्माण होणारा कचरा ;

३.८ "जैवमिथेनीकरण " म्हणजे मिथेन युक्त जैववायू निर्माण करण्यासाठी सेंद्रिय वस्तूवर सूक्ष्मजीव प्रक्रिया करून त्यांचे विकरयुक्त विघटन करण्याची प्रक्रिया ;

३.९ "व्यापार चिन्ह मालक " म्हणजे नोंदणीकृत व्यापारचिन्हाखाली कोणतीही वस्तू विक्री करणारी कोणतीही कंपनी किंवा व्यक्ती ;

३.१० "प्रत्यारोधन विभाग" म्हणजे दररोज ५ टन स्थापित क्षमतेपेक्षा जास्त घनकचरा प्रक्रिया व विल्हेवाट सुविधेत ठेवावयाचा ना विकास विभाग. घनकचरा प्रक्रिया व विल्हेवाट सुविधेला वाटप झालेल्या एकूण क्षेत्रफळामध्ये सदर विभाग असेल ;

३.११ "भांड्या प्रमाणावरील कचरा निर्माते" म्हणजे घर(रे)/सदनिकांचे मालक भोगवटादार किंवा त्यांचे प्रतिनिधित्व करणारी कोणतीही व्यक्ती, घर/सदनिकांचे समूह, गृहनिर्माण संस्था/संकुल(ले), उपहारगृह (हे) ; हॉटेल, बाजारपेठ (ठा), औद्योगिक वसाहत (ती), खरेदी संकुल(ले)/ मॉल व त्यामध्ये दर रोज सरासरी १०० किलो पेक्षा जास्त कचरा निर्माण करणारी केंद्र शासनाची मंत्रालये, विभाग किंवा उपक्रम, राज्य शासनाचे विभाग किंवा उपक्रम, स्थानिक स्वराज्य संस्था, सार्वजनिक उपक्रम किंवा खासगी कंपनी, रुग्णालय(ये), परिचरगृह(हे), शाळा, महाविद्यालय(ये), व्यावसायिक आस्थापना, प्रार्थनास्थळे, क्रीडाभूमी व क्रीडा संकुले, संघ किंवा मंडळे, व्यायामशाळा, विवाह कार्यालये, करमणूक/ मनोरंजन संकुले; किंवा संबंधित विभाग/क्षेत्रफळातील महानगरपालिकेच्या अधिकाऱ्यांनी विनिर्दिष्टपणे अधिसूचित केलेले आस्थापना स्त्रोत/आवारे समाविष्ट आहेत ;

३.१२ "मोठ्या प्रमाणावरील बगीचा व फलोद्यानातील कचरा" म्हणजे जैवअपघटनिय कचरा गोळा करण्याच्या दैनंदिन प्रणालीत समाविष्ट न करता येणारा बाग, बगीचे, रहदारीचे चौक, रस्त्याचे कोपरे इत्यादी तसेच गवत व लाकडाचे कापलेले तुकडे, तृण, तसेच छाटणी केलेल्या फांद्या, डहाळ्या, लाकडाची फोलपटे, काड्या किंवा मृत पाने, पाचोळा असा कर्बयुक्त लाकडी पदार्थ ;

३.१३ "नियम/उपविधी" म्हणजे सदर उपविधीची त्यांच्या हद्दीत अंमलबजावणी करण्यासाठी राज्य/नागरी स्थानीय संस्था, जनगणना नगर व अधिसूचित वसाहतींनी अधिसूचित केलेली नियामक चौकट ;

३.१४ "जनगणना नगर" म्हणजे भारताचे महानिबंधक व जनगणना आयुक्त यांनी अधिसूचित केलेला नागरी विभाग ;

३.१५ "संकलन" म्हणजे निर्देशित बिंदू किंवा अन्य कुठल्याही स्थळावरून शहरातील घनकचरा उचलणे व तो दूर करणे ;

३.१६ "स्रोताचे ठिकाणी संकलन" म्हणजे महानगरपालिके कडून कोणत्याही इमारतीचे आवार किंवा इमारतीच्या समूहाचे सामायिक आवारातून शहरी घनकचऱ्याचे प्रत्यक्ष संकलन ह्यालाच "बिंदूनिहाय संकलन" असे सुद्धा संबोधण्यात यावे ;

३.१७ "ज्वलनक्षम कचरा" म्हणजे प्लास्टिक, काष्ठलगदा सारखे क्लोरीनीत साहित्य वगळून जैवअपघटनिय, पुनर्नविकरण, पुनर्वापरयोग्य व धोकादायक व प्रतिकिलो १५०० उष्मांक पेक्षा कमी किमान उर्जा उत्पादक मूल्य नसलेला कचरा ;

३.१८ "मिश्रण" म्हणजे गांडूळ खत मिश्रण प्रक्रीयेसहित - सदर प्रक्रीयेत जैवअपघटनिय कचऱ्याचे मिश्रखातात रूपांतर करण्यासाठी गांडूळांचा उपयोग करण्यात येतो § सेंद्रिय कचऱ्याचे सूक्ष्म जीवाणूयुक्त अपघटन/अवक्रमण/खंडन करण्याची नियंत्रित प्रक्रीया ;

३.१९ "समुदायास पुरवावयाची सेवा" म्हणजे रस्ते झाडणे, भिंती व रोप रक्षक जाळी स्वच्छ करणे इत्यादी ;

३.२० "कंत्राटदार" म्हणजे सेवादार प्राधिकरणासाठी सेवा किंवा काम हाती घेण्यासाठी साहित्य, मजूर इत्यादी पुराविण्याचे काम करणारी व्यक्ती किंवा संस्था ;

३.२१ "वांधकाम व इमारत पाडकामाचा कचरा" म्हणजे राडारोडा, बांधकाम, पुनर्रचना, दुरुस्ती व बांधलेल्या संरचना पाडण्याच्या कामामुळे निर्माण होणारा वांधकाम साहित्य, मलबा व रबड यांचा कचरा ;

३.२२ "सह प्रक्रीया" म्हणजे प्रतिकिलो १५०० उष्मांक पेक्षा जास्त किमान उर्जा उत्पादक मूल्य असलेल्या जैवअपघटनिय, पुनर्नविकरण शक्य नसलेल्या घनकचऱ्याचा खनिजांचे नैसर्गिक स्रोत व औद्योगिक प्रक्रीयेतील जीवाश्म इंधनाच्या बदल्यात कच्चा माल म्हणून किंवा उर्जेचा स्रोत म्हणून किंवा दोन्ही साठी उपयोग करणे ;

३.२३ "विकेंद्रित प्रक्रीया" म्हणजे कचऱ्याची प्रक्रीया किंवा विल्हेवाट लावण्यासाठीची वाहतूक किमान ठेवण्यासाठी जैवअपघटनिय कचऱ्याच्या स्थानिक प्रक्रीया सुविधांची विविध ठिकाणी स्थापना करून पुनर्नविकरण केलेला कचरा त्यांच्या स्रोतापाशीच संकलित करणे ;

३.२४ "सुपुर्द करणे" म्हणजे कचरा स्वीकारणाऱ्या महानगरपालिकेच्या कामगाराला किंवा महानगरपालिकेने नियुक्त, प्राधिकृत केलेल्या, किंवा परवाना दिलेल्या केलेल्या व्यक्तीकडे कोणत्याही प्रकारच्या घनकचरा देणे ;

३.२५ "विल्हेवाट" म्हणजे अनुसूची १ मध्ये विनिर्दिष्ट केल्यानुसार भूजल, पृष्ठभागावरील पाणी, सभोवतालची हवा व पशुपक्षांना आकर्षित करणाऱ्या स्थळांना प्रदूषित न करण्यासाठी प्रक्रीयोत्तर शिल्लक घनकचऱ्याची सुरक्षित विल्हेवाट व रस्त्यांचे सक्रीय झाडणे व पृष्ठभागावरील सांडपाण्यातील गाळ उपसणे ;

३.२६ "घरगुती घातक कचरा" म्हणजे फेकून दिलेले रंगाचे डबे, कीटकनाशकाचे डबे, सी एफ एल दिवे, ट्यूब लाईट, मुदत संपलेल्या औषधांसहित सर्व औषधे, तुटलेले पाऱ्याचे तापमानमापक, विजेऱ्या, वापरलेल्या सुया व सिर्रीज, प्रदूषित झालेले मापक, इत्यादी घरगुती स्तरावर निर्माण झालेला कचरा ;

३.२७ " दारोदार संकलन " म्हणजे घरे, दुकाने, व्यवसायिक आस्थापना, कार्यालये, संस्था किंवा अन्य बिगर रहिवासी आवारे, इथून घनकचरा संकलित करणे व त्यामध्ये गृहनिर्माण संस्था, बहुमजली ईमारती, मोठी निवासी, व्यापारी किंवा संस्थात्मक संकुले किंवा आवारे यांच्या तळमजल्यावरील विविक्षित ठिकाणी किंवा प्रवेशद्वारावर घनकचरा संकलन करणे ;

३.२८ " दारोदार संकलन प्रणाली § महानगरपालिका वाहन" म्हणजे शहरातील घन कचरा बिन्दुवार संकलित करण्यासाठी घंटागाडी / वाहन / छकडा, मोटार, हातगाडी, सायकल, सायकलरिक्षा, स्वयंचलित रिक्शा, किंवा चाकांवरील अन्य वाहतुकीचे रस्त्यावर वापरता येणारे कोणतेही वाहन असणारी यंत्रणा ;

३.२९ "सुका कचरा" म्हणजे जैवअपघटनिय कचरा व रस्त्यावरील निरुपयोगी कचरा व त्यामध्ये पुनर्नवीकरण करण्यास योग्य व अयोग्य कचरा, ज्वलनशील कचरा, व मासिकपाळी दरम्यान वापरावयाचे वस्त्र व छोट्या मुलांचे डायपर इत्यादी समाविष्ट आहेत ;

३.३० "सुका कचरा" म्हणजे सदर उपविधीच्या कलम 5.1 (6) मध्ये संदर्भित करण्यात आलेल्या शहरातील घनकचऱ्याची वर्गवारी ;

३.३१ "सुका कचरा वर्गीकरण केंद्र" म्हणजे कोरडा कचरा स्वीकारून त्याचे वर्गीकरण करण्यासाठी प्राधिकृत किंवा निर्देशित केलेली कोणतीही महानगरपालिकेची किंवा शासकीय जमीन, पडवी, खोपटे, किंवा बांधकाम किंवा सार्वजनिक आवार ;

३.३२ "क्षेपणभूमी" म्हणजे आरोग्यपूर्ण जमीन भरावाच्या कोणत्याही तत्वांचे पालन न करता घनकचऱ्याची विल्हेवाट लावण्यासाठी उपयोग केली जाणारी जमीन ;

३.३३ "उत्पादकांची जबाबदारी" म्हणजे प्लास्टिक, पत्रा, काच, पन्हेळी खोकी इत्यादी वेष्टन उत्पादनाच्या उत्पादकाची पर्यावरणाच्या समर्थ व्यवस्थापनासाठी सदर वेष्टणाच्या साहित्याचे आयुष्य संपेपर्यंत असलेली जबाबदारी;

३.३४ "सुविधा" म्हणजे वर्गीकरण, पुनप्राप्ती, साठवण, संकलन, पुनर्नवीकरण, प्रक्रिया, उपचार किंवा सुरक्षित विल्हेवाट लावणे इत्यादी घनकचरा व्यवस्थापनातील प्रक्रिया करता येतील अशी आस्थापना;

३.३५ " शास्ती " म्हणजे कचरा प्रचालक किंवा कचरा प्रक्रिया व विल्हेवाट सुविधांच्या प्रचालकांवर सदर उपविधी मधील निर्देशांचे अनुपालन न केल्याबद्दल ठोठावलेला दंड;

३.३६ "कचरानिर्माते" म्हणजे महानगरपालिकेच्या हद्दीत शहरी घनकचरा निर्माण करणारी कोणतीही व्यक्ती ;

३.३७ "हाताळणी" मध्ये घनकचऱ्याचे वर्गीकरण, विलगीकरण, मालाची पुनप्राप्ती, संकलन, दुय्यम साठवण, तुकडे तुकडे करणे, चिरफळ्या, गाळप, चिरडणे, चढवणे, उतरवणे, वाहतूक, प्रक्रिया व विल्हेवाट समाविष्ट आहे ;

३.३८ "धोकादायक कचरा" म्हणजे त्याच्या अंगभूत किंवा इतर पदार्थांशी किंवा कचऱ्याशी संपर्कामुळे निर्माण होणाऱ्या भौतिक, रासायनिक, प्रतिक्रियाशील, विषारी, स्फोटक किंवा संक्षारक गुणधर्मांमुळे आरोग्य किंवा पर्यावरणाला धोका पोहोचवतो किंवा पोहोचवण्याची शक्यता असते असा कचरा व सदर उपविधीच्या अनुसूची ३ मध्ये विनिर्दिष्टपणे सूचिवद्ध केलेला सर्व प्रकारचा कचरा समावेश असेल ;

३.३९ "वरातील घळ " / गल्ली /सेवा क्षेत्र म्हणजे सांडपाण्यासाठी किंवा शौचालय, घाणेरडी ओगळ जागा किंवा अन्य गलिच्छ किंवा प्रदूषित ठिकाणी स्वच्छता करण्यासाठी नियुक्त केलेल्या व्यक्तीला जाण्यायेण्यासाठी वेगळा बांधलेला किंवा काढलेला जमिनीचा पट्टा किंवा मार्ग ;

३.४० "उष्णायन" म्हणजे उच्च तापमानाला घनकचरा ज्वलन किंवा दहन करून त्याचे उष्णतापूर्वक अवक्रमण करणे ;

३.४१ "निष्क्रिय " म्हणजे जैवअपघटनिय, पुनर्नवीकरण किंवा ज्वलन करण्यायोग्य नसलेला कचरा तसेच रस्ते झाडताना आलेली धूळ किंवा पृष्ठभागावरील सांडपाण्यातून आलेला गाळ ;

३.४२ "निष्क्रिय घनकचरा" म्हणजे भौतिक, रासायनिक व जैव गुणधर्मांमुळे जमिनीत आरोग्यपूर्ण भराव करण्यास अयोग्य असलेला घनकचरा किंवा प्रक्रियेतील शिल्लक पदार्थ ;

३.४३ "अनीपचारिक कचरा संकलन" ह्या मध्ये पुनर्नवीकरण योग्य मालाचे संकलन, वर्गीकरण, विक्री व खरेदी मध्ये गुंतलेल्या व्यक्ती, संस्था किंवा कचरा व्यावसायिक समाविष्ट आहेत ;

३.४४ "भरावाची जागा" म्हणजे उर्वरित घनकचरा साठवणूक करण्यासाठीची जमीन भरण्याची जागा व तिथे भूजल, पृष्ठभागावरील पाणी यांचे हवेत उडणारी धूळ, वाऱ्याने वाहत येणारा कचरा, घाणेरडा वास, ज्वलनशील धोकादायक, पक्षी, कीटक, जंतू, हरितगृह वायू, अस्थिर उतार व झीजे पासून संरक्षण करण्यासाठी उपाययोजना केलेल्या असतात.

३.४५ "लिचेट" म्हणजे घनकचरा किंवा अन्य माध्यमातून बाहेर पडणारा व गळणारा द्रव पदार्थ व त्यामध्ये माध्यमात विरघळलेले कण असतात.

३.४६ "केर-कचरा" म्हणजे सदर उपविधी मधील प्रतिबंधाच्या विरोधात सोडल्यास, फेकल्यास, पसरल्यास, जमा केल्यास किंवा साफ न केल्यास किंवा उचलल्यास उपद्रव, घाण, अनारोग्य, कुरूपता निर्माण होईल व स्वच्छता, सार्वजनिक शिस्त व हालचालीला, पर्यावरण, सार्वजनिक आरोग्य आणि कोणताही नाकारलेला किंवा अन्य घनकचरा पदार्थ.

३.४७ "कचरा फेकणे" म्हणजे कचरा पडेल, पसरेल, उडेल, झिरपेल, किंवा अन्यथा निसटेल किंवा तसे होण्याची शक्यता निर्माण होईल अशा पद्धतीने सार्वजनिक किंवा खासगी ठिकाणी फेकणे किंवा फेकला जाण्यास परवानगी देणे किंवा कारणीभूत ठरणे.

३.४८ सदर उपविधीच्या प्रयोजनार्थ "स्थानिक संस्था" म्हणजे महानगरपालिका व महाराष्ट्रातील कोणतीही अधिसूचित स्थानिक संस्था समाविष्ट आहे.

३.४९ "लीसोमिटर" म्हणजे मातीच्या थरातून पाण्याच्या हालचालीचे मोजमाप करणारे उपकरण किंवा निक्षालीत पाण्याची गुणवत्ता तपासणी करण्यासाठी त्याचा उपयोग केला जातो.

३.५० "बाजारपेठ" म्हणजे विक्रेते व खरेदीदार यांच्या जमावावर कोणतेही नियमन नसलेली किंवा बाजारात नेहमी येणाऱ्या-जाणाऱ्या व्यक्तीच्या व्यवसायावर जागेचा मालक किंवा अन्य कोणत्याही व्यक्तीकडून नियंत्रण होण्याच्या निरपेक्ष जिथे मासे, मास, फळे, भाज्या, प्राणी व माणसाला आवश्यक अशा अन्य वस्तू यांचा व्यापार करण्यासाठी जिथे लोक जमतात किंवा एकत्र येतात, अशी जागा.

३.५१ "साहित्य पुनर्प्राप्ती सुविधा" (MRI) म्हणजे जिथे नियम २ मध्ये नमूद स्थानिक किंवा अन्य संस्था किंवा त्यांनी प्राधिकृत केलेल्या व्यक्ती किंवा अभिकरणे मिश्रण न करता येणारा घनकचरा तात्पुरता साठवण करू शकतील व त्याची प्रक्रिया किंवा विल्हेवाट लावण्यापूर्वी प्राधिकृत अनौपचारिक कचरावेचक किंवा त्यांनी नेमलेले अन्य कामगार यांना त्याचे विलगीकरण, वर्गीकरण, किंवा पुनर्नविकरण करण्यासाठी मालाची पुनर्प्राप्ती करण्यासाठी दिलेली जागा.

३.५२ "महानगरपालिका आयुक्त" म्हणजे महानगरपालिका कायदांतर्गत नेमण्यात आलेले महानगरपालिकेचे आयुक्त.

३.५३ "महानगरपालिका" म्हणजे महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ (अधिनियम क्रमांक LIX) अन्वये स्थापित महानगरपालिका.

३.५४ "नागरी घनकचरा" ह्यामध्ये महानगरपालिका किंवा अधिसूचित स्थानिक संस्था यांच्या हद्दीत निर्माण होणारा घन किंवा निम्नघन स्वरूपातील निवासी व व्यापारी स्वरूपाचा कचरा व (उपविधी मधील तरतुदीनुसार) पूर्ण प्रक्रिया केलेला जैववैद्यकीय कचरा समाविष्ट आहे. परंतु औद्योगिक धोकादायक कचरा समाविष्ट नाही.

३.५५ "जैवअपघटनिय नसलेला कचरा" म्हणजे ज्याचे सूक्ष्मजिवांकडून साध्या स्थिर संयुगांमध्ये अवक्रमण होऊ शकत नाही असा कोणताही कचरा.

३.५६ "उपद्रव" मध्ये दृष्टी, गंध, श्रवण, श्वासोश्वास, मर्यादशीलता किंवा प्रतिष्ठा ह्या जाणिवेला क्षती होईल किंवा हालचाल, काम, विश्रांती किंवा निद्रेत अडथळा येईल किंवा जीवनास धोकादायक किंवा आरोग्य किंवा संपत्ती यांना हानी पोहोचवणारी किंवा पोहोचवू शकणारी कोणतीही कृती, टाळाटाळ, जागा, पशु किंवा गोष्ट समाविष्ट आहेत.

३.५७ "उपद्रव शोधक" म्हणजे सदर उपविधीनुसार सार्वजनिक उपद्रवाची कृत्ये शोधण्यासाठी महानगरपालिकेने नेमलेले कर्मचारी.

३.५८ "भोगवटादार" मध्ये - (क) जी जमीन किंवा इमारत किंवा त्यांचा कोणताही हिस्सा यांचा कोणत्याही कारणासाठी उपयोग करण्यासाठी किंवा उपभोग घेण्यासाठी त्या जमीन किंवा इमारतीच्या मालकांना उपयोग करणाऱ्या किंवा उपभोग घेणाऱ्या व्यक्ती भाडे अदा केले जात आहे किंवा देय आहे अशा व्यक्ती.

(ख) त्याची जमीन किंवा इमारत यांचा ताबा असणारा किंवा त्याचा अन्यथा उपयोग करणारा मालक;

(ग) कोणत्याही जमीन किंवा इमारतीत कोणतेही भाडे न भरणारा रहिवास करणारा भाडेकरू ;

(घ) कुठलीही जमीन किंवा इमारत यांचा उपभोग घेणारा अनुज्ञप्तीधारक ; व

(च) कोणत्याही जमीन किंवा जमिनीचा उपभोग घेण्यासाठी मालकाला भरपाई देणे लागत असलेली कोणतीही व्यक्ती ;

(छ) निर्वासित संपत्ती प्रशासन अधिनियमाच्या अंतर्गत निर्वासित संपत्तीत निहित हितसंबंध असलेला अभिरक्षक; आणि

(ज) रेल्वेचे सरव्यवस्थापक व कोणत्याही शासकीय विभागाचे मुख्य हे त्यांच्या नियंत्रणातील मिळकतीच्या संबंधात अभिरक्षक असतील.

३.५९ "सुविधा / सवलतीचा प्रचालक " म्हणजे जी व्यक्ती किंवा संस्था घनकचरा हाताळणी, संकलन, वर्गीकरण, साठवणूक, वाहतूक, प्रक्रिया व विल्हेवाट यांचा मक्ता परीचालीत करत आहे व त्यामध्ये स्थानिक संस्था / महानगरपालिका यांनी त्यांच्या हद्दीतील घनकचरा हाताळणी व व्यवस्थापन करण्यासाठी नियुक्त केलेली अन्य संस्था किंवा अधिकरण समाविष्ट असेल.

३.६० "पॅलेट (गोळे) तयार करणे " म्हणजे घनकचऱ्यापासून तयार केलेल्या छोट्या घन / घनकल्प किंवा रंभाकार तुकडे करण्याची प्रक्रिया व त्यामध्ये कचऱ्यापासून प्राप्त केलेल्या इंधनाच्या गोळ्या सुद्धा समाविष्ट आहेत.

३.६१ "व्यक्ती " म्हणजे कोणतीही व्यक्ती व त्यामध्ये कोणतेही दुकान किंवा आस्थापना किंवा निगमित केलेली किंवा न केलेली संस्था किंवा कंपनी किंवा संघटना किंवा व्यक्तींचा संघ व त्यांचे अधिकर्ते, अभिहस्तांकित समाविष्ट आहे.

३.६२ "विंदूवार संकलन" म्हणजे निर्मात्याने संकलन व साठवण केलेला घनकचरा महानगरपालिकेने विनिर्दिष्ट केलेल्या संकलन विंदूपर्यंत आणून त्या विंदूला त्याचे संकलन करून महानगरपालिकेने त्याप्रीत्यर्थ तरतूद /नियुक्त केलेल्या वाहनात त्याचे वितरण करण्याची प्रणाली.

३.६३ "आवार" म्हणजे कोणतीही जमीन किंवा इमारत किंवा त्याचा हिस्सा व त्यामध्ये -

(क) एखाद्या इमारतीला किंवा तिच्या भागाला लागून असलेला बगीचा, मैदान किंवा पडघर; आणि

(ख) इमारत किंवा तिच्या कोणत्याही भागाचा लाभदायक उपभोग घेण्यासाठी त्यांना जोडलेली जुळवणी समाविष्ट आहे.;

३.६४ "प्राथमिक संकलन " म्हणजे घरे, दुकाने, कार्यालये किंवा अन्य बिगर निवासी आवारातून किंवा संकलन बिंदू पासून किंवा स्थानिक संस्थेने विनिर्दिष्ट केलेल्या अन्य ठिकाणासहित निर्मित स्रोतापासून घनकचरा संकलित करून उचलणे व तिथून काढणे.

३.६५ "प्रक्रिया" म्हणजे पुनर्वापर, पुनर्नविकरण किंवा नवीन वस्तूंमध्ये रूपांतरण करण्यासाठी किंवा जमिनीत जिरविण्यास योग्य बनविण्यासाठी घनकचऱ्यावर केली जाणारी शास्त्रोक्त प्रक्रिया.

३.६६ "सार्वजनिक उपद्रव" म्हणजे कोणत्याही सार्वजनिक ठिकाणी (व्याख्या केल्यानुसार) उपद्रव ठरू शकेल असे कोणतेही कृत्य, वगळ, गुन्हा किंवा चुकीची बाब.

३.६७ "सार्वजनिक स्थळ" म्हणजे जरी सार्वजनिकरित्या वापरली जात असली किंवा नसली, तरीही जी सार्वजनिक रित्या वापरली व उपभोग केली जाण्यासाठी खुली आहे, अशी जागा.

३.६८ "मलबा" ह्यामध्ये राख, तुटलेल्या विटा, काचा, राडारोडा, उखळ व घाण नसलेली कुठलीही नाकारलेली गोष्ट समाविष्ट आहे.

३.६९ "धारकपात्र" म्हणजे वेळोवेळी महानगरपालिकेकडून विनिर्दिष्ट केल्या जाणाऱ्या कोणत्याही प्रकारच्या कचऱ्याची साठवण करण्यासाठी वापरली जाणारा कचराकुंडी व पिशव्यासहित डबा.

३.७० "पुनर्नविकरण" म्हणजे विलगीकरण केलेला पण जैवअपघटनिय घनकचरा नवीन उत्पादनामध्ये परावर्तीत करण्यासाठीची प्रक्रिया नवीन उत्पादने मूळ उत्पादनाप्रमाणे असतीलच असे नाही.

३.७१ "पुनर्विकास" म्हणजे जिथे मूळ निवासी किंवा व्यापारी इमारत व अन्य पायाभूत सुविधा पडझड झालेल्या अवस्थेत उभ्या आहेत, त्याच ठिकाणी त्यांची पुनर्बांधणी करणे.

३.७२ "टाकाऊ पदार्थापासून व्युत्पन्न इंधन" म्हणजे प्लास्टिक, लाकूड, लगदा किंवा क्लोरीनेट केलेले साहित्य वगळून सेंद्रिय कचरा वाळवून, निजंजीकरण, चिरफळ्या करून व सघन करून व्युत्पन्न केलेले इंधन.

३.७३ "अस्वीकार" म्हणजे सद्यः अवस्थेत जनक खप, वापर, प्रक्रिया करू शकत नाही असा निरनिराळ्या प्रक्रिया, उपक्रम, ह्यामधून निर्माण झालेले विघटन होऊ शकणारे किंवा न होऊ शकणारे घन किंवा निम्नघन स्वरूपातील कचरा.

३.७४ "उर्वरित घन कचरा" म्हणजे पुनर्नविकरण किंवा पुढील प्रक्रिया करण्यासाठी योग्य नसलेल्या घनकचरा प्रक्रिया सुविधा यामधील उर्वरित कचरा.

३.७५ "आरोग्यपूर्ण पद्धतीने जमीन भरणे" म्हणजे उर्वरित व प्रक्रियायोग्य नसलेला घनकचरा भरण्यासाठी तिथे भूजल, पृष्ठभागावरील पाणी यांचे हवेत उडणारी धूळ, वाऱ्याने वाहत येणारा कचरा, घाणेरडा वास, ज्वलनशील धोकादायक, पक्षी, कीटक, जंतू, हरितगृह वायू, अस्थिर उतार व झीजे पासून संरक्षण करण्यासाठी उपाययोजना केलेल्या असतात, अशी जमिनीवरील सुविधा.

३.७६ "आरोग्यविषयक व्यवस्था" म्हणजे आरोग्याचे प्रवर्तन व पर्यावरणीय घटकांमुळे होणारी रोगराई व आरोग्याच्या अन्य तक्रारींना प्रतिबंध करणे मात्र महाराष्ट्र महानगरपालिका आरोग्य व्यवस्था व सार्वजनिक आरोग्य उपविधीतील व महाराष्ट्र महानगरपालिका हिचताप व अन्य मच्छरजन्या रोग उपविधी इत्यादी मधील आरोग्यविषयक तरतुदी ह्या पूर्वाप्रमाणेच लागू राहतील.

३.७७ "आरोग्यविषयक कचरा" म्हणजे वापरलेले लहान मुलांचे डायपर्स, मासिक पाळीसाठीचे पॅड, नॅपकिन्स, कंडोम कंडोम व तत्सम अन्य कचरा.

३.७८ "अनुसूची" म्हणजे सदर उपविधीला जोडलेली अनुसूची.

३.७९ "दुय्यम साठवणूक" म्हणजे घनकचऱ्यावर प्रक्रिया करण्यासाठी किंवा त्याची विल्हेवाट लावण्यासाठी प्रक्रिया सुविधा केंद्रात वाहतूक करून पाठवण्यासाठी दुय्यम कचरा साठवण भांडारात किंवा साहित्य पुनर्पत्ती सुविधा किंवा डब्यांमध्ये साठवून ठेवणे.

३.८० "विलगीकरण" म्हणजे शेती व दुधउद्योगातील जैवअपघटनिय कचरा, पुनर्नविकरण कचरा, पुनर्नविकरण करण्यायोग्य नसलेला ज्वालाग्राही कचरा, आरोग्य कचरा, निरुपयोगी कचरा, घरगुती धोकादायक कचरा, बांधकाम व विध्वंस कचरा, अशा घनकचऱ्यातील विविध घटकांचे वर्गीकरण व त्यांची वेगवेगळी साठवणूक.

३.८१ "सेवा पुरवठादार" म्हणजे पाणी, सांडपाणी, वीज, दूरध्वनी, रस्ते, इत्यादी सार्वजनिक उपयोगाच्या सेवा पुरविणारे प्राधिकरण.

३.८२ "घनकचरा" म्हणजे नियम २ मधील नगूद स्थानिक प्राधिकरणे व अन्य अस्तित्वांच्या हद्दी मध्ये निर्माण होणारा घन किंवा निम्नघन घरगुती कचरा, आरोग्यविषयक कचरा, व्यावसायिक कचरा, संस्थात्मक कचरा, खानपान सेवा व यात्रारंगटेतील कचरा व अन्य विंगर राहवासी भागातील कचरा, रस्ते झाडताना गोळा होणारा कचरा, पृष्ठभागावरील सांडपाण्याच्या वाहिन्यांमधून काढलेला किंवा संकलित केलेला गाळ, फळबागांचा कचरा, शेती व दुग्ध व्यवसायातील कचरा, औद्योगिक कचरा वगळून प्रक्रिया केलेला जैववैद्यकीय कचरा, ई कचरा, विजेच्याचा कचरा, किरणोत्सर्गी कचरा.

३.८३ "वर्गीकरण" म्हणजे पुनर्नविकरण शक्य होण्यासाठी मिश्र कचऱ्यातून कागद, प्लास्टिक, पुडे, धातू, काच इत्यादी पुनर्वापर करता येणारे घटक वेगळे करणे; म्हणजेच पुनर्नविकरण शक्य होण्यासाठी सेंद्रिय, असेंद्रिय पुनर्नविकरण व धोकादायक कचरा वर्गीकरण करणे.

३.८४ "स्थिरीकरण" म्हणजे जैवअपनिय कचऱ्याचे स्थिर स्थितीत म्हणजेच कोणताही वास किंवा शिंपले उपचार निर्माण न होणारे जैविक विघटन जेणे करून सदर कचरा शेत जमीन, मातीची झीज थांबवण्यासाठीचे नियंत्रण उपाय व मातीच्या उपचारासाठी वापरण्यास योग्य होईल.

३.८५ "राज्य मंडळ" म्हणजे जसे लागू असेल त्यानुसार राज्याचे प्रदूषण नियंत्रण मंडळ.

३.८६ "रस्त्यावरील फेरीवाला" म्हणजे कोणत्याही रस्त्यावर, गल्लीत, पादचारी रस्ता, पदपथ, फरसबंदी, सार्वजनिक उद्याने किंवा अन्य कोणत्याही सार्वजनिक किंवा खासगी ठिकाणी तात्पुरत्या स्वरूपाच्या इमारतीतून किंवा जागोजागी फिरून सर्वसामान्य जनतेला विविध वस्तू, माल, कपडे, अन्नपदार्थ किंवा व्यापार करण्यात गुंतलेली कोणतीही व्यक्ती व त्यामध्ये फेरीवाला, विक्रेता, किंवा त्या विभागात किंवा स्थानिक स्तरावर अन्य कोणत्याही संज्ञेने ओळखल्या जाणाऱ्या व्यावसायिकांचा समावेश आहे; तसेच "रस्त्यावरील विक्री" ह्या शब्दांचा अर्थ त्यातील विविध व्याकरण व भाषिक छटांच्या सह त्यानुसार आकलन करून घेण्यात यावा.

३.८७ "स्त्रांत" म्हणजे जिथे कचरा निर्माण होतो, ते आवार.

३.८८ "स्थिरीकरण झालेला जैवअपघटन योग्य कचरा" म्हणजे जैवअपघटनयोग्य कचऱ्यावर यांत्रिक / जैविक उपचार केल्यामुळे (रोगजनतुंपासून मुक्त) असा जैविकदृष्ट्या स्थिरीकरण झालेला कचरा; त्याचे स्थिरीकरण झाल्यावरच कोणत्याही बंधनाशिवाय त्याचा मुक्त वापर करता येतो.

३.८९ "साठवण" म्हणजे कचरा फेकणे, रोगवहन, भटक्या प्राण्यांचे त्यापाशी फिरकणे व अतिशय घाणेरडा वास टाळण्यासाठी शहरातील घनकचऱ्याचे धारकपात्रात तात्पुरती साठवणूक करणे.

३.९० "रस्ता" ह्यामध्ये कोणताही हमरस्ता किंवा बांधलेला असलेला किंवा नसलेला व ज्यावर सर्वसामान्य जनतेला ये जा करण्याचा अधिकार आहे असा रस्ता, पथ, गल्ली, चौक, अंगण, आळी, बोळ, रस्तामार्ग, किंवा पूल व पुलावरील पदपथ समाविष्ट आहे.

३.९१ "अंतर्वेषण शुल्क (टिपिंग फी)" म्हणजे शिल्लक घनकचऱ्याची जमिनीतील भरावात विल्हेवाट लावण्यासाठी किंवा कचऱ्यावर प्रक्रिया करणाऱ्या सवलतधारक किंवा प्रचालकाला राज्य शासनाने प्राधिकृत केलेल्या राज्य अधिकरण किंवा स्थानीय प्राधिकरणाने निर्धारित केलेले शुल्क किंवा आधारभूत मूल्य.

३.९२ "अंतरण स्थानक (ट्रान्सफर स्टेशन)" म्हणजे सर्व घनकचरा संकलित करून तो वाहनातून किंवा डब्यांमधून झाकलेल्या स्थितीत कचऱ्यावर प्रक्रिया करण्यासाठी आणि / किंवा त्याची विल्हेवाट लावण्यासाठी वाहतूक करण्यासाठी स्थानिक संस्थेने निर्माण केलेले स्थानक.

३.९३ "वाहतूक" म्हणजे विशेष रचना असलेल्या वाहतूक प्रणालीद्वारे पूर्ण, अंशतः किंवा प्रक्रिया न केलेल्या घनकचऱ्याची झाकलेल्या स्थितीत पर्यावरण पूरक पद्धतीने एका ठिकाणाहून दुसऱ्या ठिकाणी केलेली वाहतूक, जेणे करून कचरा फेकणे, रोगवहन, भटक्या प्राण्यांचे त्यापाशी फिरकणे व अतिशय घाणेरडा वास टाळता येईल.

३.९४ "उपचार" म्हणजे कोणत्याही कचऱ्याचे आकारमान घटविण्यासाठी व संभाव्य धोके टाळण्यासाठी त्याचे भौतिक, रासायनिक व जैविक गुणधर्म बदलण्यासाठी संकल्पित केलेल्या पद्धती, तंत्रे किंवा प्रक्रिया.

३.९५ "उपयोगकर्ता शुल्क" म्हणजे घनकचरा संकलन, वाहतूक, प्रक्रिया व विल्हेवाट लावण्याची सेवा देण्याचा खर्च पूर्णपणे किंवा अंशतः वसूल करण्यापोटी कचरा जनकावर नियम २ मध्ये नमूद स्थानिक संस्था किंवा अन्य अस्तित्वाने निर्धारित केलेले शुल्क.

३.९६ "अधिभौम जल" म्हणजे वरची माती व भूजल स्तर ह्या दरम्यान म्हणजेच असंत्रुप्त मातीच्या थरात असणारे पाणी.

३.९७ "गांडूळखड निर्मिती" म्हणजे गांडूळाचा वापर करून जैवअपघटनिय कचऱ्याचे मिश्र खतात रूपांतर करण्याची प्रक्रिया.

३.९८ "कचरा निर्माता" म्हणजे घनकचरा निर्माण करणारी प्रत्येक व्यक्ती किंवा व्यक्तीचा समूह व ह्यामध्ये भारतीय रेल्वे, संरक्षण आस्थापना, इत्यादी सहित प्रत्येक निवासी व बिगर निवासी आवार समाविष्ट आहे.

३.१९९ "कचऱ्याची उतरंड" म्हणजे प्रतिबंध, घट, पुनर्वापर पुनर्नविकरण, पुनर्प्रीती व विल्हेवाट ह्यावर भर देऊन घनकचरा व्यवस्थापन करण्यामधील निर्धारित केलेले प्राधान्य ; ह्यामध्ये प्रतिबंधनाला सर्वाधिक प्राधान्य व जमिनीतील भरावात विल्हेवाट ह्यास सर्वात निम्न प्राधान्य आहे.

३.१०० "कचरा वेचक" म्हणजे कचरा निर्माण होण्याचे स्रोत, रस्ते, डबे, साहित्य पुनर्प्रीती सुविधा, प्रक्रिया व कचरा विल्हेवाट सुविधा केंद्रे, इथून पुनर्वापर व पुनर्नविकरण योग्य घनकचरा अनौपचारिकरित्या संकलन करून तो पुनर्नविकरण करणाऱ्या व्यक्ती किंवा संस्थांना थेट किंवा मध्यस्थांच्या मार्फत विकण्याच्या करण्याच्या कामात गुंतलेली व त्यावर अर्थाजन करणारी व्यक्ती किंवा व्यक्तींचा समूह.

३.१०१ "प्रभाग" म्हणजे महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ मधील कलम ५ च्या उप कलम ३ नुसार संदर्भित प्रभाग / विभाग.

३.१०२ "विभागीय कार्यालय" म्हणजे महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ मधील कलम ५ च्या उप कलम ३ नुसार संदर्भित व महाराष्ट्रातील महानगरपालिकांच्या उपायुक्त प्रमुख असलेले प्रशासकीय विभागाचे कार्यालय. सदर उपविधीत व्यक्त करण्यात आलेल्या परंतु व्याख्या नसलेल्या संकल्पनांना महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ मधील विहित केलेला अर्थ असेल.

३.१०३ ह्यामध्ये वापरण्यात आलेले पण व्याख्यीत न केलेल्या शब्द व संकल्पना यांना पर्यावरण संरक्षण अधिनियम १९८६, जल (प्रदूषण नियंत्रण व प्रतिबंधन) अधिनियम, १९७४, जल (प्रदूषण नियंत्रण व प्रतिबंधन) उपकर अधिनियम, १९७७ व हवा (प्रदूषण नियंत्रण व प्रतिबंधन) अधिनियम, १९८१ व सर्व कचरा व्यवस्थापन नियम ह्यांना त्या संबंधित अधिनियम / नियम ह्यामध्ये विहित करण्यात आलेले अर्थ लागू असतील.

४. कचरा फेकणे व अन्य उपद्रवावर प्रतिबंध व " स्वच्छ अंगण / आवार / जागा " ठेवणे

४.१ सार्वजनिक / खासगी जागेत / जागेवर कचरा फेकणे : कचरा फेकण्याच्या अधिकृत सार्वजनिक किंवा खासगी जागा वगळता कोणत्याही व्यक्तीने अन्य कोणत्याही व्यापलेल्या / न व्यापलेल्या / मोकळ्या / रिकाम्या सार्वजनिक किंवा खासगी जागेत कचरा फेकता किंवा ठेवता कामा नये.

४.२ वाहनांमधून कचरा फेकणे : कोणत्याही व्यक्तीने हलणाऱ्या किंवा थांबलेल्या वाहनातून रस्ता, गल्ली, पदपथ, क्रीडांगण, बगीचा, रहदारी बेट येथे कचरा फेकता किंवा ठेवता कामा नये.

४.३ कचरा वाहतूक करणाऱ्या वाहनातून कचरा फेकणे: कचऱ्याची वाहतूक करणारी वाहनांमध्ये तो झाकण्यासाठी व्यवस्था असल्याशिवाय व तशी त्यांची रचना असल्याशिवाय कोणत्याही व्यक्तीने असे ट्रक किंवा अन्य वाहन चालविता किंवा हलविता कामा नये, जेणेकरून कचरा रस्ता, गल्ली, पदपथ, क्रीडांगण, बगीचा, किंवा रहदारी बेट येथे कचरा उडून तो साचून राहणार नाही.

४.४ सार्वजनिक ठिकाणी उपद्रव निर्माण करणे : तशा विशिष्ट उद्दिष्टांप्रत्यर्थ सर्व प्रकारच्या सार्वजनिक सुविधा किंवा सोयी असण्याच्या जागा वगळता, कोणत्याही व्यक्तीने सार्वजनिक ठिकाणी अन्न शिजवणे, स्नान करणे, थुंकणे, लघुशंका करणे, मलविसर्जन करणे, प्राणी / पक्षी यांना खाऊ घालणे किंवा त्यांची विष्टा / मूत्र तिथे पडू देणे, भांडी किंवा इतर वस्तू धुणे / घासणे, अशा गोष्टी करता कामा नयेत.

५. शहरातील घन कचऱ्याचे विलगीकरण, साठवणूक, सूपूर्द करणे व संकलन

५.१ विनिर्दिष्ट वेगळ्या गटांमध्ये कचऱ्याचे विलगीकरण: शहरातील प्रत्येक घनकचरा निर्मात्याने कचरा निर्माण होण्याच्या स्रोतापाशीच कचऱ्याचे मिश्रण न करता खालील वर्गवारीमध्ये विलगीकरण व साठवणूक करून असा विलग केलेला प्रत्येक ढीग प्राधिकृत डबे, किंवा स्थानीय प्राधिकरण / संस्था यांच्या वेळोवेळीच्या निर्देशानुसार प्राधिकृत कचरा वेचक किंवा संकलक ह्यांचेकडे सोपविण्यासाठी खासगी / सार्वजनिक धारिकेत साठवून ठेवावे;

(१) जैविक विघटनशील (ओला) कचरा,

(२) विनिर्दिष्ट घरगुती धोकादायक कचरा,

(३) पूर्ण प्रक्रिया केलेला जैववैद्यकीय कचरा (लागू नियमानुसार),

(४) बांधकाम व पाडकाम कचरा,

(५) झाडे व रोपांच्या कटाई केलेल्या भागांसाहित मोठ्या प्रमाणावरील बगीचा व फळबागा ह्यामधील कचरा,

(६) पुनर्नविकरण योग्य असलेला व नसलेला अन्य सर्व जैवअपघटन योग्य नसलेला (कोरडा) कचरा. नॅपकीन, डायपर, इत्यादी स्वच्छता विषयक कचरा हा उत्पादक किंवा व्यापारचिन्ह मालकांनी दिलेल्या किंवा अधिकारी / प्राधिकरण यांनी सूचित केलेल्या अन्य आवरणात सुरक्षितरित्या गुंडाळून कोरडा कचरा म्हणून साठवून वेगळा सोपवावा.

(७) महानगरपालिकांनी वेळोवेळी अधिसूचित केलेल्या सूचनांच्या नुसार मोठ्या प्रमाणावर कचरा निर्माण करणाऱ्या सर्व निर्मात्यांनी त्यांच्या आवारात कचऱ्याचे व्यवस्थापन करावे.

५.२ कचरा निर्मात्यांमध्ये कचऱ्याच्या विषयाने असलेला जागरूकतेचा स्तर तसेच त्यांच्या परिचालन स्थानीय संस्थेकडे उपलब्ध पायाभूत सुविधांचा विचार करून महानगरपालिका सदर उपविधींच्या अंमलबजावणीसाठी वेगवेगळे टप्पे अधिसूचित करू शकेल.

५.३ घनकचऱ्याचे मिश्रण किंवा सांडलवंड न होता त्याचे सोपे व सुरक्षित संकलन होण्यासाठी व घनकचऱ्याच्या साठवणूक व वितरणासाठी वेगवेगळ्या प्रकारचे अनिवार्य रंगसंकेत व अन्य विनिर्दिष्ट बाबी महानगरपालिका वेळोवेळी अधिसूचित करेल व प्रचलित नियमांचे कचरा निर्मात्यांना पालन करावे लागेल.

५.४ विलगीकरण केलेल्या आवारातील कचऱ्याचे वितरण : आपल्या जमीन, आवार, व इमारतीतून कचरा संकलित करून किंवा करणे सुनिश्चित करून त्याचे विलगीकरण करून, त्याची साठवणूक करून तो महानगरपालिकेने नियुक्त केलेल्या महानगरपालिका कर्मचारी / वाहन / कचरा वेचक / कचरा संकलक ह्यांच्याकडे सोपविणे, हे प्रत्येक कचरा निर्मात्याचे कर्तव्य आहे.

५.५ जैविक विघटनशील कचरा : (अनुसूची २ मधील यादीनुसार निर्मात्याकडून कचरा खत तयार होत नसल्यास) विलगीकरण केलेला जैवअपघटनिय कचरा हत्यांच्या आवारात साठवणूक करून तो महानगरपालिकेने नियुक्त केलेल्या महानगरपालिका कर्मचारी / वाहन / कचरा वेचक / कचरा संकलक ह्यांच्याकडे सोपविणे आवश्यक आहे तसेच मोठ्या प्रमाणावर जैवअपघटनिय कचरा निर्माण करणाऱ्या विनिर्दिष्ट व्यापारी निर्मात्यांना तो वेळोवेळी अधिसूचित केलेल्या जैवअपघटनिय कचरा संकलन केंद्रांमध्ये जमा करणे आवश्यक आहे.

५.६ सर्व निर्मात्यांनी कचरा खत तयार करणे : कचऱ्याची वाहतूक किमान ठेवण्यासाठी कचऱ्याचे स्थानीय स्तरावर कचरा खत तयार करण्यास प्रोत्साहन देण्यात येईल.

५.७ विनिर्दिष्ट घरगुती घातक कचरा : (अनुसूची ३ मध्ये यादी केल्यानुसार) प्रत्येक कचरा निर्मात्याने त्याची साठवणूक करून महानगरपालिकेने दर आठवड्याला किंवा वेळोवेळी पुरविलेल्या संकलन वाहन किंवा महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळ / समिती यांनी असा कचरा संकलित करण्यासाठी प्राधिकृत केलेल्या अभिकरणाकडे किंवा महाराष्ट्र शासन किंवा महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळ यांनी महाआदेशित केलेल्या अशा कचरा विल्हेवाट लावण्याच्या संकलन केंद्राकडे सोपविणे आवश्यक आहे.

५.८ (अनुसूची ४ मध्ये यादी दिल्यानुसार) प्रक्रिया न केलेला जैववैद्यकीय कचरा : प्रत्येक कचरा निर्मात्याने त्याची साठवणूक धारकपात्रात साठवणूक करून महानगरपालिकेने दर आठवड्याला किंवा वेळोवेळी पुरविलेल्या संकलन वाहन किंवा महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळ / समिती यांनी असा कचरा संकलित करण्यासाठी प्राधिकृत केलेल्या अभिकरणाकडे किंवा जैववैद्यकीय कचरा (व्यवस्थापन व हाताळणी) नियम, २०१६ नुसार महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळ यांनी महाआदेशित केलेल्या अशा कचरा विल्हेवाट लावण्याच्या संकलन केंद्राकडे सोपविणे आवश्यक आहे.

५.९ महानगरपालिका किंवा बांधकाम व विध्वंस कचरा संकलन करण्यासाठी त्यांनी नेमलेल्या अभिकरणाने वेळोवेळी अधिसूचित केल्यानुसारच्या जागी व वेळी बांधकाम व विध्वंस कचरा साठवणूक करून सोपविण्यात आला पाहिजे. छोटे जनक घरगुती) हे स्रोतास बांधकाम व विध्वंस कचरा विलगीकरण करण्यास व ते महानगरपालिका किंवा त्यांचे अधिकृत यांच्या धार्मिक साहाय्य सेवेशी संपर्क साधण्यास जबाबदार असतील. त्यानंतर असा विलगीकरण केलेला बांधकाम व विध्वंस कचरा किंवा इतर कचरा महानगरपालिका किंवा त्यांचे अधिकृत वेगळे वाहन पाठवतील व जनकाने त्यापोटी आवश्यक ते शुल्क रकमेवर सदर विलगीकरण कचरा प्रक्रिया केंद्रात नेला जाईल. सहव्यय सेवेचा तपशील महानगरपालिकेच्या कार्यालयात व लोकांची मोठ्या प्रमाणावर वरदंड असलेल्या भागात उपलब्ध होणे आवश्यक आहे.

५.१० अन्य सर्व जैवअपघटन करण्यायोग्य नसलेला ("सुका") पुनर्नविकरण योग्य नसलेला व असलेला असा दोन्ही प्रकारचा कचरा हा महानगरपालिका किंवा संकलन करण्यासाठी त्यांनी नेमलेल्या अभिकरणाने अधिकरणाने वेळोवेळी अधिसूचित केल्यानुसारच्या जागी व वेळी पाठविलेल्या वाहनामध्ये जनकाने सोपविला पाहिजे.

५.११ मोठ्या प्रमाणावरील बगीचा व फलोद्यान कचरा हा न मिसळता स्रोताच्या ठिकाणी कचरा खतात रुपांतरीत करणे आवश्यक आहे. झाडे छाटण्याबाबत व त्यामुळे निर्माण होणाऱ्या बगीचा व फलोद्यान कचऱ्याच्या साठवणूक व सोपविण्याबाबत महानगरपालिका अनुदेश / मार्गदर्शक सूचना जारी करेल व योग्य ते शुल्क अधिसूचित करून व आकारून त्याच्या संकलन व वाहतुकीची व्यवस्था करेल.

५.१२ कचरा जाळणे : कोणत्याही सार्वजनिक किंवा खासगी मिळकतीत किंवा रस्त्याच्या कडेला कोणत्याही घनकचऱ्याची जाळून विल्हेवाट लावण्यास प्रतिबंध करण्यात येत आहे.

६. महानगरपालिकेची उत्तरदायित्व व कर्तव्ये

६.१ वाहतूक कंत्राटदार/स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या महानगरपालिका कर्मचाऱ्यांच्या विरोधात कार्यवाही : जर महानगरपालिकेचा किंवा कंत्राटदाराचा कर्मचारी कोणत्याही संकलन बिंदूला विलगीकरण केलेला कचरा एकत्र करत असेल किंवा विनिर्दिष्ट वेळापत्रकानुसार कचरा उचलत नसल्यास, महानगरपालिकेने अशा कर्मचारी किंवा कंत्राटदाराच्या विरोधात कार्यवाही करणे आवश्यक आहे.

६.२ पायाभूत सुविधा : नागरिकांना सदर उपविधींचे पालन करणे शक्य होण्यासाठी महानगरपालिकेने पुरेशा पायाभूत सुविधा पुरविणे आवश्यक आहे. त्याशिवाय जिथे आवश्यक व शक्य असेल तिथे स्थानिक नागरिकांशी विचारविनिमय करून कचरा संकलन सेवा, कचरा फेकण्याचे डबबे, कोरडा कचरा वर्गीकरण केंद्र, कचरा खत केंद्रे उभारली पाहिजेत. सार्वजनिक ठिकाणी मल व मूत्र विसर्जन, स्नान करणे, धुणे इत्यादी उपद्रव टाळण्यासाठी नागरी संघटनांच्या सहाय्याने झोपडवस्तीत पुरेशी सामूहिक स्वच्छतागृहे बांधणे आवश्यक आहे.

६.३ नागरिक स्रोत माहितीसाठी : आपल्या संकेतस्थळावर कचरा खत केंद्रे व कोरडा कचरा वर्गीकरण केंद्रांची यादी प्रदर्शित करून महानगरपालिका कचरा खत केंद्रे व कोरडा कचरा वर्गीकरण माहिती देऊ शकते.

६.४ जैवअपघटनिय पूजेचे साहित्य : समुद्र व नदी किनारे, सरोवरे, तळी, अशा जलाशयांच्या विशिष्ट ठिकाणी अधिसूचित धारकपात्रात फुले, पाने, फळे इत्यादी पूजा साहित्य गोळा करण्यासाठी महानगरपालिका ह्या कार्यात रुची असणाऱ्या संस्थांना प्राधिकृत करेल. सदर धारकपात्रात संकलित झालेला कचरा सुयोग्य ठिकाणी कचरा खतात रुपांतरीत करण्यात यावा.

६.५ बिंदूवार कचरा संकलन सेवा : शहरातील घनकचऱ्याचे संकलन करण्यासाठी महानगरपालिका सार्वजनिक किंवा खाजगी रस्त्यावरील विनिर्दिष्ट संकलन बिंदूची तरतूद करेल. संबंधित अधिकारी/प्राधिकरणाने निरनिराळ्या वस्त्यांसाठी अधिसूचित केलेल्या कचऱ्याच्या विनिर्दिष्ट प्रकारानुसार आपला कचरा महानगरपालिका कर्मचारी/वाहन/कचरा वेचक/कचरा संकलक यांना सोपविण्यासाठी जनक सदर बिंदू पर्यंत आणून सोपवेल. त्यानुसार स्थानिक नागरी संस्थेने विनिर्दिष्ट मार्गांचे नकाशे विकसित करून ते शहरातील मोक्याच्या ठिकाणी प्रकाशित करावेत.

६.६ स्रोतापाशी संकलन : एक किंवा अनेक इमारतीच्या समूहातील घनकचऱ्याचे संकलन करण्यासाठी महानगरपालिका त्यांच्या आबारात धारकपात्रांची व्यवस्था करेल. महानगरपालिकेच्या संबंधित अधिकारी / प्राधिकरण यांनी अधिसूचित केलेल्या वेळेनुसार महानगरपालिकेची वाहने / कामगार यांना सदर धारकपात्रापाशी प्रवेश दिला जाईल.

६.७ जमीन भरावाच्या ठिकाणी प्राप्त कचऱ्याचा माहितीसाठी : विविध जमीन भरावाच्या व कचरा प्रक्रिया ठिकाणी जाणाऱ्या कचऱ्याची मासिक माहिती महानगरपालिका सार्वजनिकरित्या प्रकाशित करेल. सदर माहिती महानगरपालिकेचे कार्यालय व संकेतस्थळी उपलब्ध असणे आवश्यक आहे.

६.८ सार्वजनिक ठिकाणी कचऱ्याच्या सामूहिक संकलन पेट्या :-

(क) आवश्यक वारंवारतेने बिंदूवार कचरा संकलनाची व्यवस्था महानगरपालिकेकडून होईपर्यंतची अंतरिम व्यवस्था म्हणून महानगरपालिका स्वतः किंवा त्याचे अधिकरण सार्वजनिक रस्त्यांवर व अन्य ठिकाणी योग्य अशा कचरा संकलन पेट्यांची व्यवस्था करेल व महानगरपालिकेच्या संकेतस्थळावर तसे अधिसूचित करेल.

(ख) संबंधित निर्माते हे विलगीकरण केलेला कचरा सदर सामूहिक कचरापेट्यांमध्ये सोपवतील व महानगरपालिकेकडून त्याचे संकलन करण्यात येईल. महानगरपालिका किंवा त्यांच्या अधिकार्यांनी सदर विलगीकरण होण्याची व सार्वजनिक उपद्रव व आरोग्यास धोका निर्माण न होण्याची खबरदारी घ्यावी. जैवअपघटनिय व बिगर

जैवअपघटनिय कचऱ्यासाठी वेगवेगळ्या सामुहिक कचरापेट्या असणे आवश्यक आहे. अशा ठिकाणांचा व तेथील कचरा संकलन करण्याच्या वेळापत्रक व व्यवस्थांची यादी महानगरपालिकेच्या कार्यालयात व संकेतस्थळावर उपलब्ध असणे आवश्यक आहे.

(ग) सदर सामुहिक कचरापेट्या भरून ओसंडणार नाहीत किंवा खुल्या वातावरणाला उघड होणार नाहीत व कचरा वेचक, भटके प्राणी किंवा पक्षी इत्यादी घटक त्यातून कचरा फैलावणार नाहीत, याची महानगरपालिकेचे अधिकारी / प्राधिकरण यांनी वेळोवेळी काळजी घेणे आवश्यक आहे.

६.९ सुका कचरा वर्गीकरण केंद्रे/साहित्य पुनर्प्राप्ती सुविधा.— पुनर्विकरण योग्य असलेल्या व नसलेल्या कचऱ्याचे सुलभ वर्गीकरण नियमित होण्यासाठी महानगरपालिका आवश्यक व शक्य असतील तेवढ्या कोरडा कचरा वर्गीकरण केंद्रांची व्यवस्था करेल. सदर कोरडा कचरा वर्गीकरण केंद्रे ही शासन किंवा अन्य अस्तित्वाच्या सदर उद्दिष्टार्थ उपलब्ध असलेल्या जमिनीवर किंवा सार्वजनिक ठिकाणी किर्यास्क किंवा खोक्यांच्या स्वरूपात असतील व कचरा वेचक / कचरा संकलक यांच्या सहकारी संस्था किंवा महानगरपालिकेने प्राधिकृत केलेल्या / नेमलेल्या अन्य अभिकर्त्यांकडून सदर केंद्रांचे परिचालन करण्यात येईल. वर्गीकरण केल्यावर पुनर्विकरण करण्यायोग्य नसलेला उर्वरित कचरा हा प्रक्रियेसाठी कचरा विल्हेवाट केंद्रे किंवा जमीन भरावासाठी वाहतूक करण्यात येईल. असे केंद्रे त्यांच्या आजूबाजूने जाणाऱ्या लोकांना दिसणार नाहीत अशा पद्धतीने त्यांना कुंपण/ भित्त घालण्यात यावी.

६.१० संकलनाचे वेळापत्रक व मार्ग.— शहरातील वेगवेगळ्या घनकचऱ्याचे संकलन करण्यासाठी दैनंदिन व साप्ताहिक वेळापत्रके व मार्ग ठरलेले असणे व संबंधित अधिकारी / प्राधिकरण यांनी ते अधिसूचित करणे आवश्यक आहे. सदरचा तपशील महानगरपालिकेचे कार्यालय व संकेतस्थळ व शहरातील मोक्याच्या ठिकाणी उपलब्ध असणे आवश्यक आहे.

६.११ त्याचप्रमाणे महानगरपालिका किंवा त्यांचे अनुज्ञप्तीधारक यांच्या बांधकाम व विध्वंस कचरा व बगीचा व फलोद्यान कचरा संकलन करण्याच्या व्यवस्थेचे वेळापत्रक जशी बाब असेल त्यानुसार अधिकारी / प्राधिकरण यांनी सर्वसामान्य लोक व अशा कचऱ्याचे मोठ्या प्रमाणावरील निर्माते यांच्यासाठी उपलब्ध करून देणे आवश्यक आहे.

६.१२ अचानक तपासणी.— (क) महानगरपालिकेने सोपविलेली कामगिरी पूर्ण करण्यासाठी किंवा (ख) अशी कामगिरी सोपवायची असल्यास ती कशा पद्धतीने करावी हे निर्धारित करण्यासाठी किंवा उपविधीच्या तरतुदींचे अनुपालन होते आहे किंवा नसे. त्याची तपासणी करण्यासाठी महानगरपालिकेच्या प्राधिकृत अधिकाऱ्यांना / अभिकर्त्यांना आवश्यक ते साहाय्य घेऊन गोणत्याही आवारात वाजवी वेळेत प्रवेश करण्याचा अधिकार असेल.

६.१३ उपद्रव शोधक.— सदर उपद्रव शोधकांना योग्य असे गणवेश व वाहने देऊन अधिकारी / प्राधिकरण सदर उपद्रव शोधकांची नेमणूक व सवलतीकरण करेल.

६.१४ प्रसिद्धी.— नागरिक माहिती सेवा: आकाशचिन्हे, जाहिराती, पत्रके, आकाशवाणी व दूरचित्रवाणी वर उद्घोषणा, तंमानपत्रे व अन्य उपलब्ध साधनांच्या द्वारे महानगरपालिका सदर उपविधीच्या तरतुदींची प्रसिद्धी करेल जेणेकरून नागरिकांमध्ये त्यांच्या वैधानिक कर्तव्यांच्या बाबत व महानगरपालिकेच्या सेवा, पुनर्विकरण, उपद्रव प्रतिबंधक शास्त्री व दंड याबाबत गारूकता निर्माण होईल.

६.१५ पदनिर्देशित अधिकारी व नियमित अहवाल.— संबंधित अधिकारी/प्राधिकरण हे त्यांच्या नियंत्रणाखालील अधिकारी पदनिर्देशित करतील व सदर अधिकारी हे नियोजन व वेळापत्रकानुसार सदर उपविधीमधील महानगरपालिकेची निर्दिष्ट उत्तदायीत्वे व जबाबदाऱ्या पार पाडतील. विनिर्दिष्ट योजना व वेळापत्रक व त्या साध्य होण्यासोबतच त्यातील त्रुटी रणासहित सुद्धा अधिकारी / प्राधिकरण यांनी महानगरपालिकेच्या संकेतस्थळावर उघड करणे आवश्यक आहे.

६.१६ पारदर्शकता व सार्वजनिक प्रवेशयोग्यता.— पारदर्शकता व सार्वजनिक प्रवेशयोग्यता असण्यासाठी महानगरपालिकेने सर्व आवश्यक माहिती संकेतस्थळावर प्रसिद्ध करणे आवश्यक आहे. उदाहरणार्थ www._____.gov.in. यादी.

६.१७ शासकीय संस्थांशी समन्वय.— सदर उपविधींचे अनुपालन होण्यासाठी महानगरपालिका त्यांच्या स्थानिक हद्दीतील शासकीय संस्थांशी समन्वय साधतील.

६.१८ सर्व सार्वजनिक रस्ते, जागा, वसाहती, झोपडपट्ट्या, बाजारपेठ, पर्यटनस्थळे, बगीचे, दहन व दफन भूमी यांची दररोज व नियमित काळावधीने स्वच्छ करण्याची खबरदारी नागरी स्थानिक संस्थेने घेणे आवश्यक आहे. तसेच सदर ठिकाणाहून व

घरोघरी कचरा सकालात करून जवळच्या कचरापेटीतून बंद वाहनातून त्याची वाहतूक अंतिम विल्हेवाट लावण्याच्या ठिकाणी करण्याबाबत नागरी स्थानिक संस्था वचनबद्ध असणे आवश्यक आहे.

६.१९ दैनंदिन स्वच्छतेच्या कामासाठी व घनकचरा व्यवस्थापन कार्यासाठी नागरी स्थानिक संस्था त्यांचे स्वतःचे/बाह्यस्रोतीत/करारतत्वावरील आरोग्य कर्मचाऱ्यांचा व वाहनांचा उपयोग करतील, जेणेकरून नागरी संस्था आपले विभाग स्वच्छ व नीटनेटके ठेवू शकतील.

६.२० शहरातील दैनंदिन स्वच्छता प्रणालीचे व्यवस्थापन करण्यासाठी नागरी स्थानिक संस्था प्रत्येक प्रभागात तक्रार केंद्र, आवश्यकतेनुसार कचरा पेट्या/डबे, सार्वजनिक शौचालये/स्वच्छतागृहे स्थापन करतील व सर्व कचरा अंतिम विल्हेवाट लावण्यासाठी प्रक्रिया केंद्र किंवा जमिनीत जिरविण्यासाठी वाहतूक करतील.

६.२१ उपयोगकर्ता शुल्क.—कचरा व्यवस्थापन सेवा दिल्यापाठी अनुसूची १ मध्ये व वेळोवेळी नमूद दराने नागरी स्थानिक संस्था घरगुती / आवारांकडून उपयोगकर्ता शुल्क वसूल करू शकतील. सदर उद्दिष्टांप्रतीत्यर्थ नागरी स्थानिक संस्था महानगरपालिकेच्या सर्व प्रभागामध्ये प्रत्येक घरातून / आवारातून कचरा संकलित करण्यासाठी कर्मचारी/पदनिर्देशित व्यक्ती नेमून घनकचरा व्यवस्थापन नियम, २०१६ चे अनुपालन करतील.

६.२२ प्रत्येक घर/अंगण/आवार येथील कचरा संकलन करण्यासाठी वेळ निर्धारित करणे आवश्यक आहे. सर्वसाधारणपणे दर वेळ ही सकाळी ७-०० ते ११-०० अशी असावी, परंतु गरजेप्रमाणे यात बदल करावा. परंतु नागरी स्थानिक संस्थेने विशेष वृत्तता करण्यासाठी नियोजित वेळात अनुपालन करणे आवश्यक आहे. (ज्याचा आवाज अनुज्ञेय पातळी पर्यंत असेल) अशा टा / उद्घोषक / हॉर्न ह्या कचरा संकलन करणाऱ्या वाहनावर बसविण्यात याव्यात. जेणेकरून कचरा संकलन करणारा कामगार आपल्या घराची वदो देऊ शकेल.

६.२३ व्यावसायिक आस्थापना / दुकाने / बाजारपेठ ह्या ठिकाणी कचरा संकलन हे सर्वसामान्यपणे सकाळी ९-०० ते ०० पर्यंत करण्यात यावे. परंतु गरजेप्रमाणे यात बदल करावा.

६.२४ घरे व आस्थापनांच्या मधून कचरा संकलन करण्यासाठी दर / उपयोगकर्ता शुल्क / दर खालीलप्रमाणे आहेत :-

अनुसूची-१

भाग अ : उपयोगकर्ता शुल्क

१ आस्थापनांच्या मधून कचरा संकलन करण्यासाठीचे दर / उपयोगकर्ता शुल्क खालीलप्रमाणे आहेत :-

वर्गवारी	महानगरपालिका	
	अ व ब वर्ग	क व ड वर्ग
घनकचरा निर्मिती १०० किलोग्राम पेक्षा कमी प्रति घर	६०	५०
व्यावसायिक आस्थापना		
दुकाने, दवाखाने इत्यादी	९०	६०
शोरूम	१६०	१२०
(उपकरणे / फर्निचर / ऑटोमोबाइल / इलेक्ट्रॉनिक्स इ.)	१६०	१२०
गादामे	१६०	१२०
उपाहारगृहे व हॉटेले	१६०	१२०
गहण्याची व जेवणाची व्यवस्था असणारी हॉटेले	२००	१६०
रुग्णालये		
पन्नास खाटांपेक्षा कमी	१६०	१२०
पन्नास खाटांपेक्षा जास्त	२४०	१८०
संस्था		
शैक्षणिक संस्था, वसतिगृहे	१२०	९०

१०	धार्मिक संस्था		
११	शासकीय / निमशासकीय कार्यालये	१२०	९०
१२	विवाह कार्यालये / मनोरंजन सभागृहे / एक पडदा चित्रपटगृहे	१२०	९०
१३	खरेदी केंद्रे / बहुपडदा चित्रपटगृहे	२०००	१०००
१४	फेरीवाले	२०००	१५००
१५	हंगामी दुकाने किंवा आनंद मेळा / सत्संग/खाद्य महोत्सव / फटक्याचे दुकान	१८०	१५०
		स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी मासिक शुल्क न आकारता एक वेळ शुल्क निर्धारित करावे.	

टिपा : उपरोक्त दर हे महानगरपालिकांमध्ये लागू असतील.

- सदर अधिसूचना जारी होण्याच्या अगोदर एखादी महानगरपालिका उपरोक्त शुल्कापेक्षा जास्त दराने उपयोगकर्ता शुल्क आकारत असल्यास सदर महानगरपालिकांनी अशा दराने आकारणी करावी. उपरोक्त दर हे दरवर्षी ५% वाढविण्यात यावेत.
- सोबत जोडलेले दारोदारी किंवा बिंदूवार कचरा संकलन करण्याचे शुल्क हे प्रत्येक प्रभाग / विभागातील प्राधिकृत व्यक्ती / संस्था करतील. विहित दर हे महानगरपालिकेच्या वतीने रीतसर प्रसिद्ध करण्यात यावेत व कचरा व्यवस्थापन वाहनावर सुद्धा प्रदर्शित करण्यात यावेत. प्राधिकृत संस्था / व्यक्ती हे कचरा व्यवस्थापन वाहनावर सुद्धा सोबत जोडलेले दारोदारी किंवा बिंदूवार कचरा संकलन करण्याचे शुल्क हे प्रत्येक प्रभाग / विभागातील प्राधिकृत व्यक्ती / संस्था यांचे नाव लिहितील.
 - कोणताही कचरा हाताने हाताळला जाणार नाही. पण अपवादात्मक परिस्थितीत जर कचरा हाताने हाताळणे व मानवी श्रमाचा वापर करून उचलणे आवश्यक असल्यास अशा परिस्थितीत मानवी श्रमांचा वापर हा सर्व प्रकारची विहित काळजी व खबरदारी व संरक्षक व वैयक्तिक सुरक्षा उपकरणे वापरून करण्यात यावा.
 - एखादी व्यक्ती / पक्षकार सदर उपविधीतील तरतुदींचे अनुपालन करीत नसल्यास नागरी स्थानिक संस्थेला अनुसूची १ व २ मधील विनिर्दिष्ट केल्यानुसार शास्ती / संयुक्तीकरण शुल्क वसूल करता येईल.

अनुसूची -१

भाग ब (शास्तीची अनुसूची)

क्रमांक	तपशील	महानगरपालिका	
		अ व ब वर्ग	अ व ब वर्ग
कचरा फेकणे, उपद्रव निर्माण करणे व स्वच्छ अंगण उल्लंघन केल्यापाठी शास्ती (किमान शास्ती रुपयांमध्ये)			
विलगीकरण, साठवणूक, कचरा सुपुर्द करणे व संकलन याबाबतचे उल्लंघन			
१	विलगीकरण न केलेला व वेगळ्या डब्यांमध्ये साठवण न केलेला कचरा सोपविल्याबद्दल :		
	अ) घरातून / व्यावसायिक आस्थापना		
	पहिला प्रसंग	३००	२००
	नंतरच्या प्रत्येक प्रसंगी	५००	३००
	ब) मोठ्या प्रमाणावरील कचरा निर्माण करणारे जनक		
	पहिला प्रसंग	५०००	३०००
	नंतरच्या प्रत्येक प्रसंगी	१५०००	९०००
२	कचरा जाळण्याबद्दल .	५०००	५०००
विशेष वर्गवारी / परिस्थिती			
३	सार्वजनिक सभा / समारंभ संपल्यावर चार तासांच्या आत स्वच्छता न केल्याबद्दल	स्वच्छता अनामत रक्कम जप्त करणे	

अनुसूची २

जैवअपघटनिय व पुनर्प्रक्रियायोग्य कचऱ्याची विशादिकरणात्मक यादी

जैवअपघटनिय कचरा "जैवअपघटनिय कचरा" म्हणजे झाडे व प्राणीजन्य "ओला" कचरा	पुनर्प्रक्रियायोग्य कचरा "पुनर्प्रक्रियायोग्य कचरा" म्हणजे मूळ उत्पादनाशी साम्य असलेल्या किंवा नसलेल्या नवीन उत्पादनाच्या निर्मितीसाठी कचऱ्यापासून कच्चा माल तयार करण्याची प्रक्रिया.
<ul style="list-style-type: none"> • चहापत्ती, अंड्याची टरफले, फळे व भाज्यांच्या साली यासह स्वयंपाकघरातील कचरा • मांस व हाडे • बगीचा व पानांचा पाचोळा व फुलांचा कचरा • मातीने भरलेला कागद • स्वच्छता केल्यावर गोळा केलेली घरातील धूळ • नारळाच्या साली • राख 	<ul style="list-style-type: none"> • वर्तमानपत्रे • कागद, पुस्तके व मासिके • काच • धातूच्या वस्तू व वायर • प्लास्टिक • कपड्याच्या चिंध्या • चामडे • रेकझीन • रबर • लाकूड / लाकूड सामान • वेष्टन साहित्य

अनुसूची ३

विनिर्दिष्ट धोकादायक कचरा

<ul style="list-style-type: none"> • सूक्ष्मतुषारित्र डबे • विजेच्या व बटन सेल • पूड व घरगुती स्वयंपाकघर व सांडपाणी मार्ग स्वच्छ करणारे घटक व त्यांचे डबे. • चारचाकीच्या विजेच्या, तेल गाळण्या, चारचाकी केयर उत्पादने व उपभोग्य वस्तू. • रसायने व विद्रावक पदार्थ व त्यांचे डबे • सौंदर्यप्रसाधन साधने, रसायन आधारित कीटकनाशके व त्यांचे डबे • दिव्याचे बल्ब, ट्यूब लाईट व सी एफ एल दिवे • मुदत संपलेली औषधे व त्यांचे डबे • रंग, तेल, वंगण, गॉड, पातळ करणारे पदार्थ व त्यांचे डबे • कीटकनाशक व तणनाशक व त्यांचे डबे • छार्थाचित्रे / श्राव्य / दृक्श्राव्य साधने व त्यांचे डबे, रसायने • लाकूडसामानाचे वेष्टन असलेले स्टायरो फोम व मऊ फोम, वेष्टन व उपकरणे • तापमापक व पारा असलेली उत्पादने

अनुसूची ४

जैववैद्यकीय कचऱ्याची यादी (जैववैद्यकीय नियमांमधील उतारा)

जैववैद्यकीय कचऱा

“ जैववैद्यकीय कचऱा ” म्हणजे मानवाच्या किंवा प्राण्यांच्या रोगनिदान, उपचार, किंवा लसीकरण किंवा त्याच्याशी संबंधित संशोधन उपक्रम किंवा त्याच्या उत्पादन किंवा चाचणी यामधून निर्माण झालेला कचऱा.

प्रवर्ग क्रमांक ४ तीक्ष्ण वस्तूंचा कचऱा

(सुया, पिचकारी, सुरी, पाती, काच — ज्यामुळे अंतर्वेध किंवा चीर पडू शकते. ह्यामध्ये वापरलेले व न वापरलेले तीक्ष्ण वस्तू समाविष्ट आहेत)

प्रवर्ग क्रमांक ५ फेकून दिलेली औषधे व सायटोटोक्सिक औषधे (मुदतबाह्य, प्रदुषित व फेकून दिलेल्या औषधांचा कचऱा असतो)

प्रवर्ग क्रमांक ६ घन कचऱा

(रक्ताने व शारीरिक स्त्रावाने प्रदुषित झालेल्या वस्तू, कापूस, ड्रेसिंग, प्लास्टरचे मलीन साचे, अंथरूण व रक्ताने प्रदुषित झालेले अन्य साहित्य)

प्रवर्ग क्रमांक ७ घन कचऱा (नळ्या, मूत्रशलाका, अंतरनीला संच, इत्यादी सारख्या विल्हेवाट योग्य वस्तूंचा निर्माण झालेला कचऱा इत्यादी).

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

केलास बधान,
शासनाचे उप सचिव.